

УДК 339.9

Гурова Ю. С.
*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри міжнародної економіки
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана*

Gurova Y. S.
*Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer of International Economy Department
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ЦЕНТРИ ЯК ОСНОВНА ФОРМА ПРОЯВУ СУЧАСНОГО ЕТАПУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

INTELLECTUAL CENTERS AS BASIC FORM OF THE MODERN STAGE OF INTELLECTUAL GLOBALIZATION

Анотація. У роботі визначено модель сучасного глобального економічного розвитку, її особливості, характеристики та виклики до країн задля їх успішного господарювання. Сформульовано та встановлено сутність та особливості «економіки знань». Визначено роль інноваційного, технологічного розвитку та розвитку людського ресурсу в позиціонуванні країн у сучасному глобальному економічному просторі. Вивчено мережі інтелектуальних центрів. Визначено їх роль як ключових учасників глобального інтелектуального ринку, особливості та систематизацію їх функціонування.

Ключові слова: інтелектуальна глобалізація, людський ресурс, людський розвиток, інтелектуалізація, технологічний розвиток, глобальний економічний розвиток, інтелектуальні центри, глобальна конкурентоспроможність, «економіка знань», науково-технічний прогрес, інноваційний розвиток, інноваційний потенціал, інноваційне лідерство.

Вступ та постановка проблеми. Ключовою моделлю сучасного економічного, політичного та соціального розвитку світового господарства є глобальна модель існування та функціонування світового суспільства. Однією з форм

прояву економічної глобалізації поряд із фінансовою, торговельною, виробничою, технологічною та інформаційно-комунікаційною є інтелектуальна глобалізація. Посилаючись на кембриджський словник, можна зазначити, що

одним із п'яти основних компонентів глобалізації є трансформація ринку праці, його змісту та характеру в контексті розвитку міжнародного бізнесу в умовах нових інформаційних та комунікаційних технологій [1, с. 70–71].

Основною формою прояву інтелектуальної глобалізації є формування та функціонування глобальних інтелектуальних центрів, а саме: акумульованих сукупностей здібностей та творчих обдаровань індивідів, їх освітньо-кваліфікаційний рівень, на основі яких формується здатність людей засвоювати нові знання та інформацію і використовувати їх для розвитку науки, культури, мистецтва, створення і впровадження нової техніки, застосування прогресивних форм організації виробництва і праці, вироблення найоптимальніших рішень в усіх сферах суспільного життя. При цьому важливим моментом є механізм відбору талантів, творчої взаємодії людей, особливостей їх розвитку, інвестування, співіснування, регулювання та контролю. Одним з основних показників результатів їх діяльності є наявність патентів, ліцензій, інших об'єктів інтелектуальної власності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні особливості та характеристики сучасного глобального простору, розвиток інноваційно орієнтованих моделей господарювання високорозвинених країн світу, які базуються на моделі «економіки знань», та формування ефективної стратегії міжнародної конкурентоспроможності на сьогоднішній день є одним з основних пріоритетних завдань усіх суб'єктів в умовах постіндустріальної моделі сучасного світового господарства. Тому даним проблемам приділяється багато уваги з боку авторитетних аналітичних та дослідницьких центрів, міжнародних організацій, урядів держав, установ та компаній, у тому числі ТНК. Також над даною проблематикою працює ціла когорта провідних зарубіжних та вітчизняних науковців: Л. Антонюк, О. Білорус, Л. Гальперіна, А. Гальчинський, В. Геєць, Я. Жаліло, А. Колод, Д. Лук'яненко, Є. Панченко, А. Поручник, В. Сіденко, С. Сіденко, Я. Столярчук, А. Філіпенко, Т. Циганкова, О. Швиданенко та ін.

Метою даної роботи є визначення ролі, систематизація та особливості функціонування інтелектуальних центрів у сучасній моделі глобального суспільства.

Результати дослідження. На сучасній фазі формування глобальної економічної системи на постіндустріальних засадах економічне зростання окремих країн та їх міжнародна конкурентоспроможність визначальною мірою обумовлюються інтелектуалізацією виробництва. Під ним автор розуміє превалювання у забезпеченні зростання продуктивності праці інтелектуальних чинників, результатом чого є перманентне продукування інноваційних товарів та послуг, які стають постійним та найважливішим компонентом економічного прогресу. При цьому роль основного фактора економічного зростання відводиться інтелекту, знанням та компетенціям, які персоніфіковані в людині. І це не випадково, адже фундаментом постіндустріальної моделі світового господарства, яка нині формується, стає «нова економіка», яку ще називають «економікою знань», наголошуючи на ключовій ролі в сучасному глобальному розвитку та міжнародній конкурентоспроможності науки та освіти, покликаних розкрити природні здібності, закладені в кожній людині. І якщо індустріальному суспільству було властиве домінування матеріально-речових елементів у створенні суспільного продукту з превалюванням фізичної, уречевленої праці, яка панувала над людиною, то в постіндустріальному виробництві провідна роль належить виключно інтелектуальній праці, тобто праці людини, озброєної науково-технічними знаннями, людині-особистості, людині-інтелектуалу.

Сучасна економічна модель постіндустріального суспільства «економіка знань» передусім характеризується формуванням більшої частини створюваної вартості товарів та послуг саме за рахунок знань, що призводить до зростання наукоємної виробленої продукції і розвитку ринку інтелектуальних товарів і послуг.

Модель економіки, заснованої на знаннях, має низку характерних особливостей, основними з них можна визначити наступні:

1) завдяки темпам та обсягам науково-технічного розвитку зростання науково-технічного потенціалу економіки значно випереджає вдосконалення якості підготовки трудових ресурсів та матеріально-технічної бази виробничих потужностей в країні;

2) можливість оптимізувати та мінімізувати транзакційні витрати;

3) підвищення та посилення ролі інтелектуального потенціалу менеджменту компаній;

4) в умовах постійного оновлення вимог та викликів глобального розвитку до технологічного розвитку, оснащення, знань, професійної підготовки спеціалістів і жорсткої конкуренції люди опиняються перед необхідністю постійного вчення (lifelong learning – вчення протягом життя);

5) постійне прагнення компаній до інтелектуального та технологічного розвитку – інтелектуального та технологічного лідерства. Існує дуже багато прикладів, коли компанії – лідери галузі глобального масштабу через гальмування темпів інтелектуального та технологічного розвитку втрачають свої лідерські позиції на ринку взагалі.

У сучасному глобальному просторі швидкими темпами відбуваються трансформаційні процеси. На світовій арені поряд із країнами – державами – територіально-оформленими одиницями значну роль в інноваційному розвитку сучасного глобалу відіграють інтелектуальні центри, які виходять за межі національних кордонів. Наразі вони стають ключовими гравцями в глобальному «четвертому» секторі, або секторі творчої (креативної, культурної) індустрії з виокремленням нової соціальної групи – «класу інтелектуалів».

Ми визначасмо чотири основні детермінанти формування глобального інтелектуального ринку, які тісно взаємодіють та переплетені між собою:

1) Географічна або територіальна приналежність інтелектуального центру до певної країни. Усвідомивши, що найвагоміші економічні зрушення в процесі суспільного відтворення країн відбуваються саме в нематеріальній сфері, країни, які зробили ставку на розвиток національного людського ресурсу, підвищили обсяги інвестування в людський розвиток та рівень інтелектуалізації суспільства, стали світовими лідерами технологічного процесу. Розвинуті країни належним чином оцінили ключову роль людського ресурсу у формуванні стратегії міжнародної конкурентоспроможності і почали стрімко нарощувати обсяги капіталовкладень у людський розвиток, а відтак, і в програми підвищення рівня освіти, науки, НДДКР, технологічних розробок, профпідготовки та перепідготовки, охорони здоров'я, соціального захисту тощо. Нині держави «Великої сімки» на чолі з багаторічним лідером – США – є основними виробниками і споживачами високотехнологічної продукції, власниками найчисельнішої та найякіснішої висококваліфікованої робочої сили та наукових кадрів, найбільшою мірою залучені до міждержавного співробітництва у сфері НДДКР. Проте наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. цей же магістральний шлях розвитку обрали країни Південно-Східної Азії, а також Індія та Китай, забезпечивши собі неймовірний «стрибок» у рівні соціально-економічного розвитку. Про це свідчать

оцінки експертів міжнародної бізнес-школи (INSTEAD), відповідно до яких за показником глобального інноваційного індексу в 2014 р. до десятки країн-інноваторів, окрім Швейцарії (з показником 64,8), Великої Британії (62,4), Швеції (62,3), США (60,1), Канади (56,1), Німеччини (56), Норвегії (55,6), Японії (52,4), Франції (52,2), увійшов також Сінгапур (59,2) [3].

2) У залежності від основного координатора та «куратора», якими можуть виступати держави, інтеграційні блоки або ТНК. Держави або інтеграційні угруповання (особливо ЄС) на державному або наддержавному рівні відповідно, як суб'єкти МЕНВ на політико-правовому рівні за допомогою відповідних органів, установ, інституцій, повноважень, затверджених стратегій та програм, фінансування, можуть регулювати координувати та стимулювати розвиток процесу інтелектуалізації економік. Так, не менш могутні ТНК, які лібералізують та каталізують рух людського ресурсу, інвестуючи в людський ресурс, удосконалюють його, підвищують його якісні характеристики.

Діяльність ТНК, в якій знаходить найяскравіший свій прояв інтернаціоналізація виробництва, є потужним каталізатором міждержавного переливання робочої сили. Зосередження в руках ТНК колосального науково-технічного та виробничого потенціалу, поширення ними свого впливу на ключові галузі економіки сприяють концентрації на підприємствах міжнародних корпорацій армії найманої праці, яка дедалі зростає.

Інвестуючи у своїх працівників, транснаціональні підприємства активізують їхню трудову віддачу через скорочення витрат робочого часу на одиницю продукції, інтенсифікацію праці, зростання її якості та продуктивності, що матеріалізується у підвищенні конкурентоспроможності фірми та її продукції. Значні фінансові ресурси вкладаються ними не тільки в організацію професійної підготовки та підвищення кваліфікації працівників, але й у систему заходів щодо профілактики та зміцнення здоров'я працівників, забезпечення їх високих фізичних та психічних кондицій.

3) Наступною детермінантою є інституційно-функціональна основа глобального інтелектуального центру. Так, у даній групі найдавнішими суб'єктами є:

– класичні університети – основні продуценти та розповсюджувачі знань. Проте не маємо забувати про ідею безперервності освіти, яка припускає формальну та неформальну системи освіти. Так, окрім університетів, можна визначити:

– динамічні індустріальні кластери країн – лідерів світового господарства (передусім кластерів інноваційної активності на зразок Силіконової долини в Каліфорнії, Силіконового болота в Кембриджі, Радіодоліни у Стокгольмі тощо), які відіграють вагомую роль у високотехнологічних секторах економіки;

– транснаціональні стратегічні альянси, зокрема за програмою IMS (Intelligent Manufacturing System), спрямованою на дослідження й розробки в галузі нових технологій, яка об'єднала 73 фірми та 60 університетів США, Канади, Західної Європи, Японії та Австралії [4, с. 47–55];

– корпоративні вищі навчальні заклади – корпоративні університети, що створюються бізнес-корпораціями, це крупні навчальні заклади з чисельними студентськими містечками, вони розробляють дорогі навчальні програми, проводять фундаментальні та прикладні наукові дослідження, включаючи програми з підготовки кадрів для навчання персоналу;

– інтелектуальні центри мігрантів за кордоном. Налічують до кількох тисяч членів, поділяються на: студентські (наукові), локальні асоціації висококваліфікованих емігрантів, об'єднання експертів (на зразок ТОКТЕН), інтелектуальні мережі діаспори. Добре відомими є масові відкриті електронні курси (MOOCs, massive open online courses), які за допомогою мережі одночасно надаються тисячам потенційних студентів.

4) Існування різних суб'єктів глобального інтелектуального ринку в матеріальній та віртуальній формах, наприклад вищезгадані наукові центри діаспори, інтелектуальні центри мігрантів за кордоном та MOOCs.

Переходячи до більш детального розгляду найуспішніших та найпродуктивніших інтелектуальних центрів у відповідності до тих класифікаційних груп, які ми визначили вище, маємо згадати та зазначити про так званий «трикутник знань» (Triangle of Knowledge).

«Трикутник знань» – це об'єднання трьох складових «інновації – освіта – дослідження», здійснюване в рамках співпраці в класичному варіанті: університетів, бізнес-підприємств і органів державної влади. Саме на таку співпрацю мають бути нацелені всі учасники таких взаємовідносин, і особливо має бути зацікавленою в такій тісній взаємодії кожна держава. Саме формування та успішне функціонування таких «трикутників знань» у державі призведе до бажаного синергічного ефекту, такого необхідного для економічного, технологічного, інтелектуального розвитку країни, трансформації економіки країни в «економіку знань».

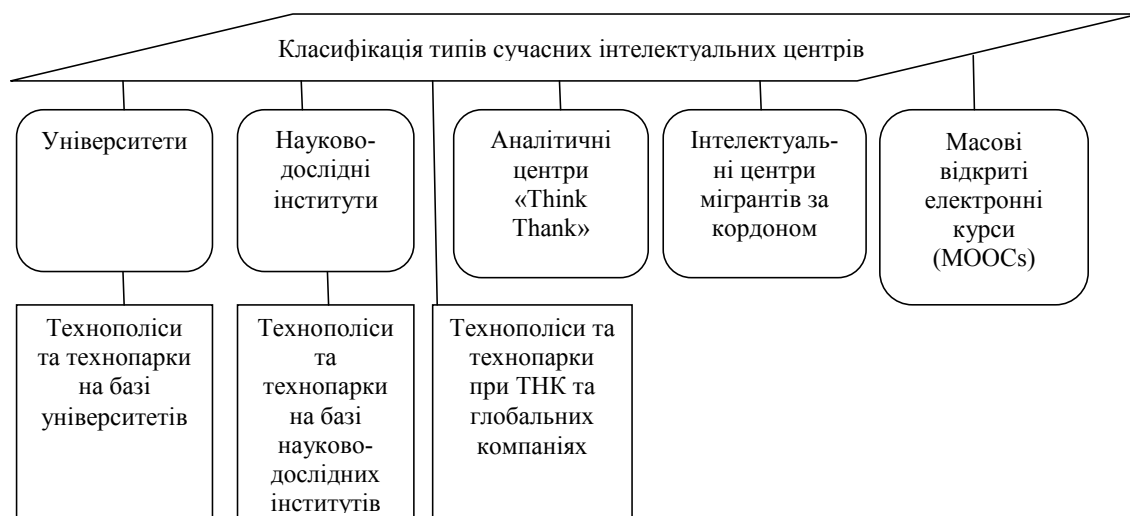

Рис. 1. Класифікація типів сучасних інтелектуальних центрів (складено автором)

Схематично типізацію інтелектуальних центрів сучасного глобального простору можна подати наступним чином (рис. 1).

Історично склалося та традиційно вважається, що перше почесне місце в класифікації інтелектуальних центрів справедливо посідають класичні університети – Alma Mater освіти, науки та знань. Саме в цих закладах, а деякі з них мають багатовікову історію та традиції, народжуються, акумулюються та концентруються наукові надбання, нові знання, теоретичні вчення. Саме в цих осередках створені всі умови для креативної, інноваційної діяльності найпотужніших науковців. Саме на базі університетів створюються та розвиваються в науковому просторі наукові школи. Друга найважливіша функція університетів – забезпечення масової освіти, передача та розробка методологій для якісного та ефективного трансферу знань, навичок та компетенцій тим, хто навчається та здобуває освіту.

Університети мають створювати всі умови для постійного руху, пошуку, трансформацій та креативних зрушень у прогресивному розвитку науки, освіти, інновацій як із боку науково-педагогічного персоналу, так і з боку студентів та випускників, аспірантів та докторантів. Період навчання в університеті – дуже відповідальний етап у житті кожної людини, це формування особистості, фахівця, професіонала. Для кожної держави університети – це ключовий базис у формуванні кваліфікаційно-професійного складу населення, а відтак, один із найвагоміших факторів соціально-економічного розвитку держави, додаткове джерело державного бюджету у випадку надання освітніх послуг студентам-іноземцям.

Такі авторитетні установи, як британська консалтингова компанія Quacquarelli Symonds (QS) та британське видання Times Higher Education, розробили методологію вивчення та визначення глобальних рейтингів найкращих університетів світу QS World University Rankings та THE World University Rankings і оприлюднили Рейтинг най-

кращих університетів країн, що розвиваються, 2015–2016 (Times Higher Education BRICS & Emerging Economies 2015–2016) [5–7]. У Рейтинг увійшли 200 університетів. Усі вони належать провідним постіндустріальним країнам (табл. 1).

Як бачимо, у даному Рейтингу зі значною перевагою лідирують університети США.

Завдяки глобалізаційним процесам однією з сучасних тенденцій в університетській діяльності є явище «університетів в університетах», яке відзначається відносною свободою, мобільністю, можливістю викладачів вільно обирати, готувати та розробляти курси наук і дисциплін для вивчення та дослідження та викладати їх у різних університетах світу. Найчастіше, звичайно, такими науками та дисциплінами стають найактуальніші на певний момент науки. Дана ситуація також описана у Доповіді «Промисловість, наука та технології в 2013 році» (Science, Technology and Industry Scoreboard 2013), яку опублікувала ОЕСР та яку присвячено світовим тенденціям у галузі знань та інновацій. Так, у Доповіді зазначено, що зростає мобільність наукових співробітників [8].

Повертаючись до трикутника знань, маємо зазначити, що всі університетські надбання, результати фундаментальних досліджень, досягнення мають бути реалізовані в практичній площині, тобто мають приносити суспільну користь та мати корисний ефект.

Надзвичайно важливою основою в побудові інноваційно орієнтованої моделі «економіки знань» є поєднання двох процесів: розробка новітніх досліджень, технологій та знань та їх втілення в реальній практичній площині.

На сьогоднішній день найдосконалішою формою організації, яка втілює в життя прикладні інноваційні дослідження, є технополіси та технопарки, які існують та функціонують при університетах, науково-дослідних інститутах та компаніях-гігантах (транснаціональних корпораціях, глобальних компаніях та багатонаціональних компаніях).

Таблиця 1

Топ-20 Рейтингу найкращих університетів світу,
Times Higher Education: THE World University Rankings 2015–2016

Рейтинг	Університет		Країна
1	Каліфорнійський технологічний інститут	California Institute of Technology	США
2	Оксфордський університет	University of Oxford	Велика Британія
3	Стенфордський університет	Stanford University	США
4	Кембріджський університет	University of Cambridge	Велика Британія
5	Массачусетський технологічний інститут	Massachusetts Institute of Technology	США
6	Гарвардський університет	Harvard University	США
7	Прінстонський університет	Princeton University	США
8	Імперський коледж Лондона	Imperial College London	Велика Британія
9	Швейцарський федеральний технологічний інститут у Цюріху	ETH Zürich – Swiss Federal Institute of Technology Zurich	Швейцарія
10	Чиказький університет	University of Chicago	США
11	Університет Джонса Хопкінса	Johns Hopkins University	США
12	Єльський університет	Yale University	США
13	Каліфорнійський університет у Берклі	University of California, Berkeley	США
14	Університетський коледж Лондона	University College London	Велика Британія
15	Колумбійський університет	Columbia University	США
16	Каліфорнійський університет Лос-Анджелесу	University of California, Los Angeles	США
17	Університет штату Пенсільванія	University of Pennsylvania	США
18	Корнельський університет	Cornell University	США
19	Університет Торонто	University of Toronto	Канада
20	Університет Дьюка	Duke University	США

Джерело: складено автором за [5–7]

Технологічні парки – це найбільш масштабні інноваційні центри, в яких існують максимально сприятливі умови для створення інноваційних проєктів, проведення НДДКР. До їх організаційної структури належать оснащені лабораторії, наукові центри, дослідні та інформаційно-комунікаційні центри. Уряди держав постіндустріальної моделі економічного розвитку, топ-менеджмент провідних університетів та компаній-гігантів чудово розуміють, що саме в таких центрах відбуваються найвагоміші інноваційні зрушення та формується додаткова вартість продукції, тому щедро фінансують та забезпечують діяльність таких центрів.

Основною метою діяльності технопарків є практична реалізація та втілення наукових, науково-технологічних, НДДКР у реальну площину; комерціалізація таких проєктів із подальшою передачею до виробничих підприємств.

Країнами-лідерами за кількістю, якісними та кількісними показниками діяльності є країни постіндустріальної моделі розвитку: США, провідні західноєвропейські країни, Японія, останніми десятиліттями до даної групи намагається долучитися Китай. Уряди держав ясно розуміють, що активна результативна розгалужена діяльність технопарків є вагомою запорукою побудови інноваційної моделі розвитку країни, моделі «економіки знань», модернізації економіки взагалі, підвищення міжнародної конкурентоспроможності країни у світовому рейтингу. Тому у своїх національних стратегіях розвитку закладають та активно розвивають, сприяють, фінансують такі об'єкти, як технопарки. Таким чином, наука як генератор нових знань визнана даними країнами національним пріоритетом розвитку і головним фактором реформування економіки [9].

Як ми вже зазначали, лідером за кількісними та якісними показниками діяльності є Сполучені Штати Америки. Із 25 найбільших університетів США 23 мають наукові парки, в яких створено сотні компаній і багато тисяч

робочих місць. Наймасштабнішими з них є Стенфордський (у структурі 30 інститутів, центрів і лабораторій) та Массачусетський (Технологічний інститут – університет і дослідницький центр, розташований в Кембриджі) технопарки. На базі Стенфордського технопарку функціонує технополіс Silicon Valley («Силіконова долина»), він є найбільшим центром, в якому зосереджено 20% світового виробництва комп'ютерів та електронних компонентів, розміщено 17 великих фірм електронної промисловості [10].

Науково-технічні парки набули високого ступеня розвитку в Європі та Азії. У табл. 2 систематизовано та подано деяку доступну інформацію про технопарки Європи.

Діяльність зі створення технопарків має місце і в інших країнах Західної Європи – Німеччині (50 технопарків) та Голландії (45 технопарків), Швеції, Нідерландах, Бельгії.

На Британських островах розвивається «Сешкон Глен» у Шотландії, науковий центр в Ірландії; ФРН заснувала технопарки у Штутгарті та Мюнхені; Південна Корея будувала місто науки «Дае-дук» біля Тайхона; Тайвань вибрав для свого центру Хсингу – місце поблизу Тайбея; Китай створює дослідний центр «Шен-жень» поряд із Гонконгом; у Гонконзі ж активно здійснюють свою діяльність два науково-технологічні парки.

Із початку 80-х років формується «друге покоління» наукових парків, здебільшого в країнах Азійсько-Тихоокеанського регіону. На території наукових парків у всіх країнах світу розміщено 11 115 інноваційних компаній, із них 4 746 – американські [11].

Дуже позитивною є тенденція розбудови та реалізації стратегії інноваційно-технологічного розвитку в Україні, націленість нашої країни на формування сучасної прогресивної та потужної моделі економічного розвитку, орієнтованої на модель економіки знань. Так, Законом України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» визначено правові та економічні засади запровадження та функціонування спеціального режиму

Таблиця 2

Інформація про технопарки Європейського та Азійського регіонів

Технопарк	Географічне розташування	Основна інформація
Кембриджський технопарк	Велика Британія	Високі технології, зараз нараховує 350 фірм
«Софія-Антиполіс»	Франція	26 промислових підприємств, 14 дослідних лабораторій, інноваційних центрів, в яких було зайнято близько 4 тис. ос. Серед клієнтів – «Доу кемікал», «Л'Ореаль», «Нестле» та ін.
«Жерлан біо-поль»	Франція, м. Ліон	Біотехнології
«Технополіс новус ортус»	Італія, м. Барі	
Чеський технопарк	Чехія	Організатори – Технічний університет Борно, мерія міста Борно та транснаціональна компанія P&G, 2000 р.
Латвійський технологічний центр (ЛТЦ)	Латвія	Створений у червні 1993 р. Засновниками були Ризький муніципалітет, латвійська Академія наук, Інститут фізичної енергії, Асоціація латвійських науково-технічних суспільств
Технологічний парк Клайпеди	Литва, м. Клайпеди	Клайпедський університет. Розвиток регіональних компаній. Відкрито в 2004 р.
Хагенберг	Австрія	Галузі штучного інтелекту та розвитку програмного продукту в мультимедіа. Налічує 30 компаній
Techno-Z	Австрія	Інформаційні технології та телекомунікації, об'єднує 80 фірм, які співпрацюють із промисловими підприємствами, коледжем телекомунікаційних технологій та університетами
Віденський діловий центр (VBC)	Австрія	Біотехнологія, молекулярна і клітинна біологія, має зв'язки з біоцентрами по всьому світі й створив більше 51 тис. робочих місць, у ньому працює більш ніж 700 вчених і навчаються студенти із 40 країн
Науково-технічний центр «Цукуба»	Японія, Токіо	Об'єднує 47 науково-дослідних організацій, працює 40% усіх учених, зосереджених у державному секторі Японії. Зосереджено науково-дослідні лабораторії багатьох відомих національних та зарубіжних компаній

Джерело: складено автором за [11]

інноваційної діяльності для 16 технологічних парків України (табл. 3) [12–14].

Таблиця 3

Технопарки України, для яких встановлено спеціальний режим інноваційної діяльності

№ п/п	Технопарк	Дата реєстрації
1	«Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка» (м. Київ)	червень 2001
2	«Інститут електрозварювання ім. Є.О. Патона» (м. Київ)	липень 2000
3	«Інститут монокристалів» (м. Харків)	липень 2000
4	«Вуглемаш» (м. Донецьк)	листопад 2001
5	«Інститут технічної теплофізики» (м. Київ)	вересень 2002
6	«Київська політехніка» (м. Київ)	червень 2003
7	«Інтелектуальні інформаційні технології» (м. Київ)	грудень 2003
8	«Укрінфотех» (м. Київ)	листопад 2002
9	«Агротехнопарк» (м. Київ)	жовтень 2007
10	«Еко-Україна» (м. Донецьк)	*
11	«Наукові і навчальні прилади» (м. Суми)	*
12	«Текстиль» (м. Херсон)	грудень 2007
13	«Ресурси Донбасу» (м. Донецьк)	*
14	«Український мікробіологічний центр синтезу та новітніх технологій» (УМБЦЕНТ) (м. Одеса)	*
15	«Яворів» (Львівська область)	серпень 2007
16	«Машинобудівні технології» (м. Дніпропетровськ)	листопад 2008

* Включені в преамбулу Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», але не зареєстровані в установленому порядку (не внесені до Державного реєстру) [12]

Не можна залишити поза увагою діяльність та здобутки ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Маємо визначити, що адміністрація добре розуміє, що основна мета навчального процесу – це ефективна професійна реалізація кожного випускника, успішне формування його конкурентних переваг та лідерських якостей. Для цього необхідним є підвищення рівня корисності знань, посилення формування практичних надбань індивіда, створення можливостей участі в реальних практичних проектах. Упродовж останніх років університет робить вражаючий прорив у даному напрямі: розвиток та реалізація Інститутом вищої освіти різноспрямованих надспішних програм та проєктів (СИМА, Elastus та інші), тісна взаємодія та її розвиток із провідними бізнес-структурами (KPMG, EY, Baker Tilly Ukraine, Thomson Reuters, DHL та ін.), активна продуктивна діяльність «Центру науки та інновацій» КНЕУ, проведення тренінгів, діяльність Студентського бізнес-інкубатора КНЕУ [15].

Наступними в нашій систематизації інтелектуальних центрів ми визначили інтелектуальні центри при ТНК, МНК та глобальних компаніях. Тут можна впевнено стверджувати, що майже кожна ТНК, особливо серед тих, які задіяні в створенні та виробництві товарів, має свій потужний інтелектуальний центр, тому що її топ-менеджмент добре розуміє, що саме інноваційне, технологічне лідерство є ключовим фактором і має призвести

до глобального лідерства, успішної та ефективної діяльності компанії. На сьогодні найбільш наближеними до визначення найуспішніших компаній є два глобальні рейтинги: «Технологічні піонери 2014 року» (The Technology Pioneers 2014), запропонований Всесвітнім економічним форумом (ВЕФ), та рейтинг найдорожчих глобальних брендів 2015 р. «100 найкращих світових брендів 2015 року» (Best Global Brands 2015), запропонований міжнародною консалтинговою групою Interbrand та журналом Business Week [16; 17]. Аналізуючи дані рейтинги, можна сміливо стверджувати, що компанії технологічного сектору є беззаперечними лідерами. Так, у рейтингу «100 найкращих світових брендів 2015 року» із величезним відривом лідерами стали компанії Apple та Google із вартістю даних брендів 170,276 млн. дол. США та 120,314 млн. дол. США відповідно.

У своєму дослідженні експерти Interbrand відзначають активне зростання сектора технологічних брендів. Так, із десяти провідних брендів шість відносяться до даного сектору. Крім того, технологічні бренди залишаються лідерами зростання. У даному рейтингу серед 100 компаній 13 припадає на сектор технологій і в сукупності їх вартість становить майже 34% від загальної вартості запропонованих у рейтингу брендів [16; 17].

Серед успішних інтелектуальних центрів при виробничих ТНК можна навести наступні приклади: інтелектуальний центр Nestlé S.A. (Nestlé Strategische Allianz – стратегічне об'єднання Нестле), Royal Philips Electronics (концерн «Філіпс»), Amway (компанія «Амвей»), Unilever, Google X Lab. Ці компанії мають потужні комплекси, розгалужені науково-дослідні інноваційні бази, до складу яких входять лабораторії [18–21].

Наступною групою в систематизації інтелектуальних центрів світу ми визначили експертно-аналітичні центри, так звані Think Tanks, у суспільстві їх часто називають «мозковий центр», «мозковий трест» та «фабрика думки» [22].

Експертно-аналітичні центри – недержавні науково-дослідницькі організації, які, як правило, зосереджують свої зусилля в галузі гуманітарних наук – політики, економіки, соціології, права тощо. Найчастіше виконують замовлення та функціонують за рахунок певних політичних сил (державних органів, представників державної влади, політичних партій, певних політичних діячів) та/або певних корпорацій. Історичним початком діяльності таких інституцій вважається початок ХХ ст. Друга світова війна дещо змінила тенденції розвитку діяльності таких інституцій. Такі інститути можуть існувати при університетах, науково-дослідних інститутах, закладах державних академій наук, а можуть бути самостійними організаціями. Вважається, що такі центри є певною ланкою між університетами, інтелектуальними центрами корпорацій та політичними владними структурами. Діяльність даних організацій спричиняє значущий вплив на політичний розвиток справ у країні. Наприклад, у США працює близько 1 200 аналітичних центрів, доволі розвинута мережа авторитетних центрів функціонує в країнах Західної Європи. Більша частина існування діяльність таких організацій була засекреченою.

Програмою «Експертно-аналітичні центри і цивільне суспільство» (The Think Tanks and Civil Societies Program) Університету Пенсільванії з 2008 р. започатковано та щорічно здійснюється глобальне дослідження і супроводжуючий його рейтинг експертно-аналітичних центрів світу (The Think Tank Index).

Регіональний розподіл рейтингу виглядає таким чином: у Північній Америці базуються 1 989 організацій, в Європі – 1 822, в Азії – 1 106, у Південній і Центральній

Америці – 674, в Африці на південь від Сахари – 467, на Близькому Сході та в Північній Африці – 521, в Океанії – 39. У десятьох країн із найбільшою кількістю аналітичних центрів увійшли Сполучені Штати (1 830 центрів), Китай (429), Великобританія (287), Німеччина (194), Індія (192), Франція (177), Аргентина (137), Росія (122), Японія (108) і Канада (99) [23].

За даними Інтернет-проекту «Мережа аналітичних центрів України», станом на 01 лютого 2005 р. в Україні діяло близько 115 «мозкових центрів». Ядром українських Think Tanks виступає Київ – 67 центрів. Далі: Львів – 32, Донецьк – 28, Харків – 23, Закарпаття – 15, Волинь, Дніпропетровськ, Тернопіль, Хмельницький, Чернівці – по 14, Луганськ, Полтава, Івано-Франківськ, Крим, Вінниця, Херсон, Запоріжжя, Чернігів – по 10-13 центрів. Понад два десятки Think Tanks утворено при ВНЗ України, зокрема в Дніпропетровському, Київському, Львівському, Таврійському, Тернопільському та Чернівецькому національних університетах, НАДУ при Президентові України, Харківській національній юридичній академії та ін. Крім того, в Україні діють аналітичні центри окремих олігархів, бізнесових структур, політичних партій [24]. Найуспішнішим у своїй галузі вважається Український центр економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова (УЦЕПД).

Характерною ознакою економічного розвитку минулого століття можна назвати процеси «втіку умів» та «втечі інтелектуального капіталу», які найчастіше відбувалися та продовжують відбуватися з країн відносно низького рівня розвитку до країн вищого рівня розвитку, з країн, що розвиваються та країн із трансформаційною економікою до нових індустріальних країн та постіндустріальних країн. Наймасштабніші масиви таких міграційних потоків сформовані з наукових та навчальних висококваліфікованих кадрів, сферою професійних інтересів яких можуть бути інноваційні та НДДКР; фахівці, напрями спеціалізації та професійні інтереси яких можна віднести до креативних професій. Глобальний характер сучасного економічного розвитку лише посилив та прискорив масштабність та реалізацію даних процесів. А сучасний стан інформаційно-комунікаційного глобального розвитку лібералізував такі процеси, надав їм новітніх форм, таких як хедхантинг, аутсорсинг та аутстафінг; можливість спеціалістами виконувати проекти та замовлення інтерактивно, знаходячись фізично в різних країнах із замовником.

Улітку 1999 р. на Всесвітній науковій конференції ЮНЕСКО – ICSU із доповіддю: «Наукові діаспори: новий підхід до втечі умів» виступили Жан-Баптист Мейер, Мерси Браун – наукові співробітники Університету Кейптауну (Південно-Африканська Республіка), в якій дуже детально представили результати повного та глибокого аналізу про наукові діаспори, які існують та функціонують у світі [25].

У даній доповіді науковці визначили наступні основні групи наукових діаспор:

1) студентські та академічні мережі, які пропонують допомогу студентам, що навчаються за кордоном, часто сприяють навчанню за кордоном та подальшому працевлаштуванню;

2) локальні асоціації висококваліфікованих емігрантів – групи висококваліфікованих професіоналів, які регулярно зустрічаються як на професійному, так і на позаслужбовому рівні. Їх мета полягає в тому, щоб просунути професійні інтереси членів, а також підтримувати позаслужбові зв'язки на більш особистому рівні. Наприклад, CESASC (Китай) організовує різні технічні та професійні зустрічі, такі як щорічна технічна конфе-

ренція. SIPA (Індія) йде на крок далі: вона прагне розвивати співробітництво та обмін не тільки між висококваліфікованими експатріантами-індійцями, але також між США та Індією в галузі високих технологій. Іноді ці місцеві асоціації складають ядро, на базі якого можуть розвиватися глобальні і більш систематичні мережі, як це має місце у випадку Колумбійської мережі (Red Caldas), мережі навичок за кордоном (ПАР) і мережі Brain gain на Філіппінах (BGN);

3) програма передачі знань через громадян-експатріантів (ТОКТЕН) програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (UNDP) використовує експертні знання висококваліфікованих експатріантів, допомагаючи їм повертатися на батьківщину з короткими візитами. Ці візити зазвичай тривають від трьох тижнів до трьох місяців, протягом яких експатріанти беруть участь у різних проектах розвитку або здійснюють навчання в місцевих університетах. Величезне значення діяльності мереж полягає в передачі знань від розвиненіших промислових країн, в яких працюють експатріанти, на їх батьківщину [25].

Сучасний стан глобального економічного та технологічного розвитку підштовхує до створення та функціонування нових форм співробітництва в науковому, інноваційному та освітньому напрямках. Тому, на нашу думку, не можна залишити поза увагою таку сучасну освітню форму інтелектуального розвитку, як Масові відкриті онлайн-курси (Massive open online course (MOOC) – масивні, масові, широкодоступні, публічні, відкриті дистанційні Інтернет-курси з великомасштабною інтерактивною участю та відкритим доступом через Інтернет [16]. Вони дають змогу пройти навчання у викладачів провідних світових університетів та отримати відповідний документ – підтвердження успішного проходження курсу. Основними перевагами MOOC сучасна світова спільнота визначає наступні: масовість, глобальність, безкоштовність, залучення кращих викладачів із провідних світових університетів, присутність елементів традиційної освіти (розклад, дедлайни, екзамени), наявність чисельних каналів зворотного зв'язку, максимальна комфортність процесу для слухачів. Серед найбільш популярних платформ MOOC можна визначити наступні: Coursera – масштабна, Khan Academy – інтерактивна, EdX – професійна, Udacity – спеціалізована, Canvas Network – демократична, Udemu – різноманітна та українська Prometheus.

Висновки. У глобальному конкурентному середовищі жодна країна неспроможна сформувати стратегічні конкурентні переваги, залишаючись осторонь інтелектуалізації та сайєнтифікації виробництва, без розробки високотехнологічних продуктів та розвитку науково-технічного потенціалу, без застосування інновацій та інформаційних технологій. Відповідно, модифікації зазнає і система факторів міжнародної конкурентоспроможності країн, в якій починають превалювати ті, що пов'язані з можливостями держав генерувати знання та інновації; з їх володінням високими технологіями та інформаційними комунікаціями, а також соціальною та сервісною інфраструктурами, спрямованими та розвиток основного фактора стратегічних конкурентних переваг держав – людського ресурсу.

Ми вважаємо, що за такої моделі господарювання пріоритетними є цілеспрямоване ефективне стратегічне управління інтелектуальними ресурсами, спрямованість на технологічний розвиток, розвиток та накопичення інтелектуального капіталу корпорації та суспільства в цілому, фінансування та здійснення інноваційних розробок, а також формування «здорового» конкурентного середовища, яке стимулює суб'єктів міжнародних економічних відносин до такого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Jones A. Dictionary of Globalization / A. Jones. – Cambridge, 2006. – P. 70–71.
2. Інформаційно-аналітичне агентство «Центр гуманітарних технологій» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gtmarket.ru/>.
3. Глобальний індекс інновацій (The Global Innovation Index) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.globalinnovationindex.org/>.
4. Мочерний С., Фомішин С. Інтернаціоналізація виробництва і сучасні тенденції розвитку світового господарства / С. Мочерний, С. Фомішин // Економіка України. – 2006. – № 5. – С. 47–55.
5. Рейтинг найкращих університетів світу за версією Quacquarelli Symonds [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gtmarket.ru/ratings/qs-world-university-rankings/info>.
6. Рейтинг найкращих університетів світу за версією Times Higher Education Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://gtmarket.ru/ratings/the-world-university-rankings/info>.
7. Рейтинг найкращих університетів країн з економікою, що розвивається 2015–2016 (Times Higher Education BRICS & Emerging Economies 2015–2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2015/brics-and-emerging-economies#!page/0/length/25>.
8. Доповідь «Промисловість, наука та технології в 2013 році» (Science, Technology and Industry Scoreboard 2013) ОЕСР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/>.
9. Федулова Л.К. Інноваційний розвиток економіки: модель, система, управління, державна політика / Л.К. Федулова. – К.: Інститут економічного прогнозування, 2004.
10. Ревуцький С. Основні передумови та загальні риси розвитку технологічних парків у високорозвинених країнах світу / С. Ревуцький // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2014. – № 1.
11. Технопарки. Інноваційний менеджмент [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://polka-knig.com.ua/article.php?book=554&article=28569>.
12. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків».
13. Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків».
14. Онищенко С.В., Фурманчук О.С. Технопарк як інноваційна модель розвитку будівельного комплексу Полтавського регіону / С.В. Онищенко, О.С. Фурманчук // Бізнес Інформ. – 2012. – № 7. – С. 40–43.
15. Студентський бізнес-інкубатор КНЕУ ім. В.Гетьмана [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kneu.edu.ua/ua/science_kneu/csi/ctr_ivl/.
16. Звіт за рейтингом «Технологічних піонерів 2014 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org/community/technology-pioneers>.
17. Рейтинг найдорожчих глобальних брендів 2015 року «100 найкращих світових брендів 2015 року» (Best Global Brands 2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://interbrand.com/best-brands/best-global-brands/2015/>.
18. Офіційний сайт компанії Nestle [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nestle.ua>.
19. Офіційний сайт компанії Philips [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.philips.ua>.
20. Офіційний сайт компанії Amway [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.amway.ua/>
21. Офіційний сайт Google X Lab [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Google_X
22. The Think Tank Index: Рейтинг експертно-аналитических центрів мира 2014 года// Центр гуманітарних технологій, Інформаційно-аналітичний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gtmarket.ru/news/2015/02/10/7088>
23. Саліхова О.Б. Моніторинг міжнародного трансферу технологій та шляхи його вдосконалення / О.Б. Саліхова // Статистика України. – 2012. – № 3.
24. Мережа аналітичних центрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.intellect.org.ua>.
25. Мейер Ж.-Б., Браун М. Наукові діаспори: новий підхід до втечі умів / Ж.-Б. Мейер, М. Браун // Всесвітня наукова конференція ЮНЕСКО – ICSU (Будапешт 26 червня – 1 липня 1999 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uni-dubna.ru/images/data/gallery/198_586_meyer-brown_gus.doc.

Аннотация. В работе определена модель современного глобального экономического развития, ее особенности, характеристики и требования к странам для их успешного хозяйствования. Сформулированы и установлены сущность и особенности «экономики знаний». Определена роль инновационного, технологического развития и развития человеческого ресурса в позиционировании стран в современном глобальном пространстве. Изучены сети интеллектуальных центров. Определены их роль как ключевых участников глобального интеллектуального рынка, особенности и систематизация функционирования.

Ключевые слова: интеллектуальная глобализация, человеческий ресурс, человеческое развитие, интеллектуализация, технологическое развитие, глобальное экономическое развитие, интеллектуальные центры, глобальная конкурентоспособность, «экономика знаний», научно-технический прогресс, инновационное развитие, инновационный потенциал, инновационное лидерство.

Summary. The paper defined the modern model of global economic development, its particular characteristics and requirements of the countries for their successful management. Formulated and established the nature and characteristics of the «knowledge economy». The role of innovation, technological development and human resource development in the positioning of countries in today's global environment. Studied network intellectual centers. Define their role as key players in the global intellectual market, characteristics and functioning of the systematization.

Key words: intellectual globalization, human resources, human development, intellectualization, technological development, global economic development, intellectual centers, global competitiveness, «knowledge economy», technological advances, innovative development, innovative potential, innovative leadership.